

הקרב בבאחמוט במלחמת רוסיה-אוקראינה, (מקור: ויקיפדיה).

"התועלת שבכוח" בראי מלחמת רוסיה-אוקראינה - גנרל (בדימוס) סר רופרט א. סמית

גנרל (בדימוס) סר רופרט א. סמית, יוצא רגימנט הצנחנים הבריטי, פיקד על דיוויזיה משורייתת במלחמת המפרץ ושימש כסגן מפקד כוחות נאט"ו. המאמר נכתב במיוחד לכתב העת "בין הקטבים". מאנגלית: אורן האס.

מטרת המאמר הינה לעמת את הטיעון שבספר **"התועלת שבכוח"** עם ההבחנות מהשנה החולפת של "המבצע המיוחד" של רוסיה כנגד אוקראינה. עד כה הפיקה רוסיה תועלת מועטה משימוש בכוח, מאחר שהיא לא השיגה את מטרותיה הצבאיות, וביצועיה הגרועים החלישו אותה בהתמודדותה עם המערב וייתכן שגם באזורים אחרים. אוקראינה מנגד, הפיקה תועלת רבה מהשימוש שעשתה בכוח, כשהדפה את רוסיה וחיזקה את מעמדה כאומה וכמדינה ריבונית בעלת אוריינטציה מערבית. המלחמה היא דוגמה נוספת לשינוי באופי המלחמה ממלחמה תעשייתית למלחמה בין האנשים, אם רק מבדילים את הסכסוך מהעימות ומכירים בכך שהם מתנהלים במקביל, כשהראשון מספק את ההקשר לעימות.

מבוא

שורות אלו נכתבות בראשית פברואר 2023, עת חלפו קצת פחות מ-12 חודשים מאז פלשה רוסיה לאוקראינה בכוונה להפוך אותה למדינה גרורה או אף לספח אותה, את אוכלוסייתה ושטחה לרוסיה עצמה. עד כה כשלה רוסיה בהשגת מטרה זו, ואוקראינה עצמאית וקשוחה הכתה בכוחות הרוסים והדפה אותם. נכון לעכשיו מגנים הרוסים על הישגיהם בדונבאס ובגזר היבשתי המזרחי לקרים, ובמקביל ממשיכים להתקיף מן הדונבאס. הן אוקראינה והן רוסיה נערכות לצאת למתקפות. הספר **"התועלת שבכוח"** ראה אור באנגלית ב-2005 (הספר יצא בעברית בהוצאת

מערכות והמעבדה התפיסתית בשנת 2013). מהדורה שניה שלו יצאה ב־2019. אך הוא נכתב על סמך תאוריות שהתפתחו במרוצת שירותי בשנים שקדמו לכך, במיוחד הדוגמאות שבהן נעשה שימוש להמחיש את הטיעון הן אלו שהיו זמינות באותה העת, ומטבע הדברים נשאבו מהעבר. בהתחשב בעשרים השנים שחלפו, מטרתי בכתיבת חיבור זה הינה לעמת את הטיעון של **"התועלת שבכוח"** עם ההבחנות מהשנה החולפת של **"המבצע המיוחד"** של רוסיה כנגד אוקראינה. זאת ועוד, מעצם הגדרתם את הפלישה לאוקראינה כמבצע מיוחד וההצהרה שלא ירחיבו את הגיוס או היקף הכוחות, הרי החליטו הרוסים הלכה למעשה שהם יעשו שימוש בכוחותיהם המזויינים להשיג את מטרותיהם, אך בתוך הקשר שאינו מגיע לכדי מלחמה כוללת. אוקראינה לעומת זאת, הפיקה תועלת רבה מהשימוש שעשתה בכוח: היא הביסה את המתקפה הרוסית הראשונית, השיבה לעצמה שטחים, וכתוצאה מכך ביססה את ריבונותה וחיצקה את מעמדה על במת העולם, כמדינה ריבונית בעלת אוריינטציה מערבית.

הספר

כריכת ספרו של סמית (מקור: אתר מערכות).

"התועלת שבכוח" הוא ספר על מלחמה, לא קרב – כפי שמוסבר בשתי המהדורות ובמיוחד בשנייה – ומתבסס על הבחנה ברורה בין סכסוך לבין עימות, כאשר סכסוך הוא מהווה את הבסיס להתרחשות המדינית ועימות הוא הקרב שבו נעשה שימוש בכוח. סכסוכים הינם התרחשויות רבת־חומיות, שבהן עשוי הכוח להיות כלי אחד לצד הדיפלומטיה, התקפות על הרשת, סנקציות כלכליות ואמצעים אחרים. אבל בסופו של דבר סכסוך הינו התנגשות מדינית, שתיושב בצורה כזאת או אחרת של משא ומתן והסכם. הן עימות והן קרב הם אירועים אלימים וכפי שצוין בהקדמה למהדורה השנייה של הספר הם ייחודיים לזמן ולמקום. **"ככאלה, לא משנה מה היקפם הינם ותמיד יהיו עקובים מדם, איומים ועבור כמה אף מרגשים, כפי שתמיד היו"**.

בספר טענתי שהפרדיגמה של המלחמה השתנתה מדגם של מלחמה תעשייתית למלחמה בקרב האנשים. קלאוזביץ מתח קו מפריד בין טבע המלחמה לבין אופייה: טבע המלחמה הוא קבוע, ומבטא אלימות, סכנה ופחד וכן הלאה; ואופייה מנגד, מתעצב בהתאם למשתנים דוגמת היריב והנסיבות המדיניות, הטכנולוגיות והגיאוגרפיות השוררות באותה העת. שינוי הפרדיגמה ממלחמה תעשייתית למלחמה בקרב האנשים הינו שינוי באופי המלחמה.

מלחמות וקרבות, למרות הקרבה ההדוקה ביניהם, הם פעילויות שונות ולו בשל סיבה אחת: מטרותיהם: למלחמה יש תכלית מדינית בעוד שלקרב יש מטרות צבאיות. מלחמות נובעות מסכסוך כלשהו בין שתי קבוצות או יותר של בני אדם. לכל קבוצה יש תוצאה רצויה, שלה מתנגדת מסיבה כלשהי קבוצה אחרת, או כמה קבוצות. לרוב נפתרים חילוקי הדעות הללו באמצעות תהליך דיפלומטי, מדיני או משפטי. אלא שקבוצה אחת או יותר עשויות לבחור לכפות את רצון בכוח: לפתוח במלחמה. על־מנת לאכוף את רצונה, על הקבוצה להתגבר על רצון הקבוצות היריבות להתנגד ולסכל את התוצאה שאליה הן שואפות. דבר זה כרוך, או לפחות היה כרוך בעבר, בלנהל לחימה של מספר קרבות או לכל הפחות להפגין נכונות ברורה לעשות כן. כל קרב הוא עימות ותהיה לו תכלית צבאית. כל ניצחון בקרב מוביל לשחיקה ביכולתו של היריב להתנגד. זה אינו בהכרח מוביל להפחתת כוח רצונו להתנגד התלוי ברוח הלחימה שלו, אותה רוח החותרת לניצחון במאבק ומחשלת את הלוחם אל מול הלם הקרב.

מלחמות תעשייתיות נוהלו בידי מדינות, שעשו שימוש במדינה בכללותה: העם, הכלכלה והמשאבים התעשייתיים גויסו למאמץ. ההנחה שבבסיס צורה זאת של מלחמה בין מדינות היתה שבזכות ניצחון בקרבות, בזכות יתרון במספרים ובמשאבים, יושג הניצחון במלחמה ורצונו של המנצח יגבר. ככזאת, תוכרע המלחמה, כמו גם יוכרעו הקרבות, באמצעות השימוש בכוח. לשם כך יצרו המדינות מוסדות, משרדי ממשלה, צבאות, חוקים ואת כל המבנים הנחוצים לשם ניהול מלחמה מסוג כזה. נשק גרעיני, לו נעשה בו שימוש, ומערכות נשק ואיסוף אחרות הפכו כל עוצבה גדולה וכל תשתית קבועה לפגיעות, וכך סיכנו את היכולת להתגבר באמצעות מסה.

והיו גם קבוצות אחרות שלא היו מדינות מתועשות או אף לא מדינות כלל – שחקנים לא מדינתיים כפי שנהוג לכנותם לרוב – שהיו שרויות בסכסוך, הן עם מדינות והן ביין לבין עצמן. גם הן חתרו לכפות את רצון בכוח, אך בהיותן לרוב חלשות ועניות יותר מיריביהן, הן למדו ללכת בנתיב אחר. בעיקרו של דבר הן ביקשו לשנות את הקשרי הסכסוך באמצעות שימוש בכוח במקום להשתמש בכוח באופן ישיר כדי להכריע את הסכסוך לטובתם. אבהיר ש"הקשר" יכול להיות כל דבר, מדעת קהל מקומית לזו הבינלאומית, האינטרסים של היריב, כוח הרצון שלו וכיו"ב. כשהתמקדו בזירות הללו, הם הראו שאפשר להפסיד קרבות ועדיין לנצח במלחמה, או לכל הפחות להשיג יתרון בסכסוך הבסיסי.

כתוצאה מכך, טענתי, השתנתה המלחמה באופן בסיסי. המלחמה בפרדיגמה

התעשייתית הומשגה כנערכת בין קבוצות של אנשים המאורגנים כמדינות, והשלום נתפס כמצב המנוגד למלחמה. בהתאם לתפיסה הזאת הבינו מוסדות המדינה את האירועים כנמצאים על רצף של שלום – משבר – מלחמה – שלום. הבסת היריב בעימות או בקרב נחשבה כמה שיוביל לפתרון משביע רצון לסכסוך שממנו נולדה המלחמה. אלא שרצפים של התרחשויות ותוצאות מעין זה חדלו להתקיים הלכה למעשה לאחר מלחמת העולם השנייה, ובמקומם נוצר סוג של מלחמה שבו העוסק בה מבקש לעשות שימוש בעימות כדי לשנות את תנאי הסכסוך לטובתו; לשנות את ההקשר של הסכסוך. העימותים או הקרבות, לחימה והתנגשויות, מוצלחים ככל שיהיו אינם מכריעים בפני עצמם; הסכסוך עדיין יכול להסתיים בהשגת יתרון מדיני ודיפלומטי, גם אם כל הקרבות הסתיים בהפסד. שלא כמו במלחמה התעשייתית, שבה הן הסכסוך והן העימות נתפסו כהתרחשות טורית כסדרה, במלחמה בקרב האנשים הם מתנהלים במקביל, כאשר הסכסוך מספק את ההקשר לעימות ומקנה לו משמעות.

מלחמות חדשות אלו אינן נערכות בשדה הקרב. יתרה מזאת, יעדי העימותים במלחמות אלו ממוקדים בחלקם הגדול ברצון האוכלוסייה בשטח מסוים ולא בשטח עצמו. נוסף על כך, הלוחמים נסמכים על האוכלוסייה לצורך מחסה, משאבים ומידע. כתוצאה מכך, עימותים נגררים תוך שימוש באמצעי איסוף ותקיפה מודרניים לתוך האזורים האורבניים ולתוככי האוכלוסייה. במדינות רבות, המוסדות שלנו שהתפתחו וצברו ניסיון במלחמה תעשייתית, נדרשים עודם ללמוד כיצד לנהל מלחמה בקרב האנשים.

הסכסוכים

עד לרגע שפלשה רוסיה לאוקראינה, היא ניהלה שני סכסוכים במקביל: האחד עם אוקראינה, והאחר עם מה שרוסיה מכנה "המערב הקולקטיבי" (יכולה להלן "המערב" לצורך פשטות), ומדובר למעשה בארה"ב, נאט"ו, האיחוד האירופי, יפן ומדינות אוקיאניה. העימות הראשון הוטמע באחרון, שביקש לבסס מחדש את רוסיה כמעצמה גדולה, להקים מחדש את האימפריה שלה ולשפר את ביטחונה באמצעות השגה מחדש של השליטה על העמים שלאורך גבולותיה.

בסוף 2021 דרשה רוסיה מאוקראינה להצהיר שלעולם לא תצטרף לברית נאט"ו. הברית הכריזה על מהלך זה כאפשרות לאחר שרוסיה פלשה לגאורגיה ב־2008. במקביל גם פרסה נאט"ו כוח צבאי גדול על גבולותיה עם אוקראינה. אוקראינה סירבה לציית לאולטימטום שהציבה רוסיה בשנת 2021, וזאת נטשה בפברואר 2022 את הסכסוך והעדיפה עימות עם אוקראינה. כשהיא שואבת ככל הנראה עידוד מגישתו הרפה של המערב כלפי הסכסוך עד לאותה הנקודה, גישה הנובעת במידה רבה מהחשש הידוע של המערב מחילופי מהלומות גרעיניות ומיכולתה של רוסיה למנוע מהשוק האירופי אנרגיה, תבואה ודשן, פלשה רוסיה לאוקראינה ב־24 בפברואר 2022.

תגובת המערב לפלישה הרוסית, באופן הרבה יותר מלוכד וחזק מאשר בעבר, תוך שימוש במגוון סנקציות ענישה ובאספקת נשק, צרכים שונים ותמיכה כספית לאוקראינה. נאט"ו התלכדה והפכה לממוקדת כפי שהיתה במלחמה הקרה, תוך שהיא מניעה במהירות כוחות לגבולותיה המזרחיים. פינלנד ושוודיה ביקשו להצטרף לברית ונענו. האיחוד האירופי העניק לאוקראינה מעמד של מדינה מועמדת וגרמניה שינתה באופן קיצוני את מדיניותה כלפי רוסיה. האיחוד האירופי וארה"ב הטילו סנקציות עונשיות על רוסיה, שגם בודדו אותה בזירה הבינלאומית וגם פגעו מאוד בכלכלתה.

האיחוד האירופי עשה מאמצים קדחתניים ויעילים להגדיל את עתודות האנרגיה שלו, כך שלמרות המצב הכלכלי ובזכות חורף מתון מצליחה אוכלוסייתו להסתדר. ארה"ב ובעלות בריתה ממשיכות לספק מידע, נשק, תחמושת והספקה ובתוך אירופה שררה וממשיכה לשרור תמיכה עממית ניכרת באוקראינה. במילים אחרות, העימות בין רוסיה לבין ה"מערב" נמשך: יש מאבק בין נרטיבים מנוגדים ונערכים התקפות סייבר תכופות. כל הצלחה אוקראינית בשדה הקרב וכל הספקה של נשק ומשאבים לאוקראינה משרתים את הנראטיבים של שני הצדדים. עבור הרוסים, ובמיוחד עבור החלק הלאומני יותר של האוכלוסייה הרוסית, זוהי הוכחה לכך ש"המערב הקולקטיבי" מבקש לערער את רוסיה ולמנוע ממנה את מעמדה כמעצמה; עבור המערב מדובר בהוכחה שאוקראינה מנהלת מלחמה למען שחרורה וריבונותה – בשם החירות.

עם זאת, "המערב" אינו אותו הגוש המונוליטי האחד ומגובש שהרוסים מדמים אותו להיות. בעוד שאכן יש תמיכה ניכרת באוקראינה, אך המערב מפוצל בהמלצות ובדרכי הפעולה, והתוצאה הרצויה לו מהסכסוך טרם נקבעה. אמנם דרישה לצדק עבור אוקראינה מקובלת ככלל כבסיס, אך פירוש המונח והמשמעות שיטמון בחובו עבור רוסיה, רחוקים מלהיות ברורים. זאת ועוד, אספקת הנשק, התחמושת והציוד לאוקראינה חשפה עד כמה מצומצם המלאי המוחזק על ידי מדינות אירופה, ובהדרגה הדבר הופך נכון גם באשר לזה שבידי ארה"ב, ואת מגבלותיו של הבסיס התעשייתי-ביטחוני להגיב במהירות. המערב אינו מסוגל לנהל מלחמה תעשייתית.

סכסוך מתמשך זה בין רוסיה לבין המערב מספק את ההקשר לעימות עם אוקראינה. עימות שבו טרם החליט המערב מה הוא רוצה להשיג באופן קונקרטי, ובהיעדר יעד שכזה, פעולותיו אינן ממוקדות. מדינות המערב חייבות להחליט בדחיפות מהי התוצאה הרצויה ולמקד את מאמצייהן בסכסוך עם רוסיה. בהתחשב בעובדה שרוסיה היא מעצמה גרעינית שהצהירה בגלוי מאז פרוץ המלחמה שהיא רשאית להשתמש בנשק גרעיני, סביר מאד שתוצאות העימות הזה ייקבעו במשא ומתן. זאת נראית כתחזית רחוקה נכון לעכשיו, אך על מנת להקנות יתרון משמעותי לאוקראינה ולמערב יתרון משמעותי במשא ומתן לעתיד לבוא, חייבת אוקראינה להשיג במלחמה את התוצאה הטובה ביותר האפשרית עבורה במאבקה עם רוסיה.

העימות

כוח אוקראיני בחפירות בבאחמוט, (מקור: ויקיפדיה).

בהתבסס על המידע הגלוי, נראה שמטרת "המבצע הצבאי המיוחד" של רוסיה היתה לכבוש את קייב במהירות, להחליף את הממשלה בגוף "נוח" יותר, "להשיג שליטה" במדינה, להבטיח גישה לקרים וליים השחור ולאבטח את גבולות רוסיה. יתרה מזאת, רוסיה ביקשה להשיג שליטה על העם: לחנך מחדש, ואם יש צורך ליישב בכוח אוקראינים בתוך רוסיה.

המבצע תוכנן באופן עלוב והוצא אל הפועל בצורה גרועה, במיוחד בציר הצפוני לכיוון קייב. האוקראינים הביסו את המתקפה בצפון וייצבו מחדש את ההגנה שלהם על הגבול. במזרח ובדרום הם החזיקו בסופו של דבר מעמד בפני המתקפות הרוסיות, אך לא בלי לאבד שטחים. רוסיה הרחיבה את רפובליקות לوهנסק ודונייצק, והשטח שמדרום לנהר הדניפר המחבר בין קרים לדונבאס אבד, כמו גם חרסון שמצפון לנהר הדניפר. כיבושים אלו, יחד עם מה שאבד ב-2014 הותירו כ-20% משטחה הריבוני של אוקראינה בידיים רוסיות.

האוקראינים המשיכו להתארגן ובמהלך הקיץ והסתיו התקיפו נגד, השיבו לעצמם שטחים בדונבאס ולאחר מכן כבשו מחדש את חרסון בדרום מערב. האבדות בכוח אדם ובציוד היו כבדות משני הצדדים, ורוסיה החלה להשתמש בציוד ישן יותר, בעוד אוקראינה נזקקה לסיוע גובר והולך מצד המערב.

הלחימה חשפה את חולשת הכוחות המזוינים של רוסיה. התגלו במלוא היקפם מנהיגות גרועה, פיקוד ושליטה עלובים, שחיתות, אוזלת יד, לוגיסטיקה לקויה ומורל נמוך. הרוסים מעולם לא השיגו עליונות אווירית וצי הים השחור שלהם איבד את ספינת הדגל שלו שהוטבעה בידי אוקראינה. אמנם, "המבצע הצבאי

המיוחד" לא דרש את הגדלת גיוס החובה או את גיוס החברה והבסיס התעשייתי הביטחוני, אך בספטמבר 2022 הכריז פוטין על "גיוס חלקי", ועל הגדרה מחדש של סדרי העדיפויות של המדינה.

ההצהרות של מנהיגים רוסים והפעולות בשטח מלמדות כי בעוד הכוונה נותרה ללא שינוי – שעבודו המוחלט של העם האוקראיני, הרי בטווח הקצר יותר המטרה היא לשמור על ההישגים הטריטוריאליים בדרום, להמשיך להרחיב את כיבוש הדונבאס ולתקוף את הערים והתשתיות של אוקראינה כדי לשבור את רצון העם. לשם כך ניהל הצבא הרוסי בהצלחה מבצע צבאי קשה ומורכב, זה של הנסיגה מחרסון תוך צליחת מכשול משמעותי בדמות נהר הדניפר, ותוך כדי מגע. נראה היה שהם לומדים, אם כי מזרחה משם המשיכו חיילים לא מאומנים, שרבים מהם שוחררו לאחרונה מבתי הכלא, להידחף קדימה בהתקפות יקרות כדי להשיג עוד קרקע.

תקיפות הטילים והמל"טים לעומק אוקראינה רשמו הצלחה מסוימת, הסבו נזק כבד לתשתיות, צמצמו עוד יותר את הפעילות הכלכלית והפכו את החיים לקשים שלא לומר אומללים עבור האוכלוסייה. עם זאת, נראה כי המורל האוקראיני אינו מושפע מכך. אף על פי כן המצב הצבאי הינו קשה. אוקראינה חייבת לשמור על גבול ארוך עם רוסיה, שמצידה יכולה לפתוח ציר מתקפה נוסף, ייתכן שבמערב מבלארוס. התקפה כזו תאיים על קווי האספקה של אוקראינה מהמערב ותאלץ את אוקראינה להקצות ולפרוס מחדש כוחות. אלא שנראה שרוסיה תתקשה לגייס את הכוחות הנחוצים כדי לפתוח חזית חדשה.

במקביל לפעילותה הצבאית, מבססת רוסיה את אחיזתה באוכלוסייה בשטחים הכבושים עד כדי יישובם מחדש של אנשים והעברת ילדים למשפחות ולמתקנים ברוסיה. שרשרת הפיקוד אורגנה מחדש כך שיש מפקד אחד. הצבא מתארגן מחדש, מתאמן ומתכוון למתקפה באביב. נעשים מאמצים לרתום את תשתית התעשייה הביטחונית. בבוא העת, אם כי כנראה לא במהירות שהמטה הכללי הרוסי היה רוצה לראות, אנחנו אמורים לצפות לצבא רוסי מאורגן ומאומן יותר. פועל באופן שיטתי יותר, משתמש בכל הזרועות בתיאום, ונשען על כוח אש המוני, אם כי נשלט באופן מרכזי ומסורבל למדי.

ביצועיה של אוקראינה היו מרשימים אם כי עלו במחיר גבוה, וביחס לאוכלוסייתה וכלכלתה של רוסיה, המחיר גבוה יותר מאשר עבור רוסיה. עם זאת, האוקראינים נהנים מהנהגה ומפיקוד טובים, נחושים, בעלי תושייה ונראה כי כל האוכלוסייה נוטלת חלק. עם זאת, הם תלויים במימון, בנשק, בתחמושת ובסיוע מהמערב.

החלטתו של פוטין לעבור מסכסוך לעימות ואז כישלוננו במתקפה שלו גיבשו את החברה האוקראינית: אתה יכול להיות אך ורק אוקראיני, עליך להתנגד או שתימחץ. אנו עדים ללידתו של "הסיפור המכונן" של אוקראינה העתידית. גם האוקראינים נערכים למתקפה משום שעליהם לשחרר את כל שטחם כולל קרים, מאחר שכל תוצאה שתגיע ממשא ומתן שיתנהל בזמן שרוסיה מחזיקה בשטח

אוקראיני צפויה להיות לרעתם ותרוקן מתוכן את מה שהקריב העם. כדי שיזכו להתקיים כמדינה ריבונית ובת קיימא עליהם להמשיך ולהילחם, וכדי לעשות זאת נדרשת תמיכה מתמשכת וגדולה יותר של המערב.

ברור שזו אינה מלחמה תעשייתית. התעשיות הביטחוניות של כל הצדדים אינן יכולות לייצר בזמן את מלוא היקף הנשק והתחמושת הדרושים. מדינות המערב מתבססות על המלאי והמחסנים שלהן כדי לתמוך באוקראינה, שעה שרוסיה שולחת לשדה הקרב ציוד ישן יותר ומסתמכת על איראן ואולי גם על צפון קוריאה בשביל מל"טים וטילים. ואף על פי כן מתקרבת רוסיה, נוכח הצעדים שתוארו לעיל, למודל של מלחמה תעשייתית שבה האוכלוסייה והכלכלה מוכפפות למאמץ המלחמתי. אחד הגורמים לקריסת ברית המועצות היה שלאורך כל המלחמה הקרה היא שימרה כלכלת מלחמה התעשייתית, האם ההיסטוריה עומדת להתחרז?

נראה שלא הרוסים ולא האוקראינים מתמרנים במסגרות הגדולות יותר מחטיבה, כ-5,000 איש לכל היותר. הרוסים נכנסו אמנם לקרב כשהם עושים שימוש בציוותי קרב גדודיים (BTG) אך אלה לא הוכיחו את עצמם כמתאימים למשימתם.

איכות ההגנה האוקראינית היא הסיבה העיקרית לכישלון זה, אך גם סיבות אחרות התבררו. אין מספיק חי"ר וזה שקיים, הוכשר ואומן באופן גרוע. נראה שנעדרת שיכבה של פיקוד זוטא שניחנה בידע ובביטחון לנקוט יוזמות. נראה שהמורל ירוד. חסר סיור בדרג הנמוך. האיסוף, למשל באמצעות רחפנים לצורך רכישת מטרות, נראה מספק, אך בפני עצמו הוא לא מלמד "מה קורה בשטח". התקשורת שלהם בעיקרה אינה מאובטחת ופגיעה לתקיפה. אחרון, הסיוע הלוגיסטי של הצק"גים הללו היה לחלוטין לא מספק. התוצאה היא מה שנראה כהתארגנות מחדש של הרוסים לציוותי קרב חטיבתיים, או לעוצבות בהיקף חטיבה קטנה כחלק מהערכותם למתקפה שלהם ב-2023.

מערך הלוגיסטיקה הרוסי תלוי במסילות הברזל, אשר מול נשק מתאים דוגמת "היימארס" (HIMARS) מתגלה כנקודת תורפה ולא רק בגלל שמדובר במטרה ידועה מראש. יש לבחור ראש מסילה כדי שניתן יהיה לשנע את המלאי למשאיות שיספקו אותו ליחידות: אם ימוקם קרוב מדי יהווה יעד אטרקטיבי וקל לזיהוי, אם יהיה רחוק מדי יידרש זמן רב כדאי להביא את ההספקה לקו הראשון. לטעמי זו סיבה נוספת לכך שהרוסים מעדיפים צוותי קרב קטנים יותר: קלים יותר, מהירים יותר וחידוש האספקה עבורם בטוח יותר.

האוקראינים, למודי ניסיון מחוויותיהם ב-2014, עשו הרבה כדי לשפר את צבאם. הם פיתחו תרבות של פיקוד זוטא חזק, ובנו את צבאם כבעל שני דרגים: כוח הגנה טריטוריאלית וכוח הלם, כאשר הראשון מבוסס על חיילי מילואים ומתנדבים מקומיים והאחרון מבוסס על צבא קבע המורכב ממתנדבים וממגויסי חובה. הדרג הראשון מילא תפקיד משמעותי בהכרעתה של המתקפה הרוסית לעבר קייב. גם הם פועלים בציוותי קרב בהיקף של חטיבה ונראה שהקרב מנוהל על בסיס טריטוריאלי עם יחידות מתמרנות וארטילריה שהוקצו על ידי המטה

הכללי כדי לתגבר את ההגנה של הדרגים הראשונים או כדי לתקוף נגד. ערכה של הארטילריה לרבות הרקטית, בא לידי ביטוי יומיומי, הן בלחימה בשטח בנוי והן בקרב העמוק. היקף השימוש בתחמושת ארטילרית הוא גבוה ותחמושת מהסוגים המיוחדים יותר נמצאים במחסור. שוב, הסיבה לכך היא שהאוקראינים תלויים במערב ולרוסים יש בסיס תעשייתי שמגיב באיטיות תוך שהוא נאלץ להתמודד עם השלכות הסנקציות.

יכולת הפעלת האש הארטילרית היתה מצטמצמת בהרבה עבור צד זה או אחר אם אחד מהם היה משיג עליונות אווירית. עד כה אף אחד מהצדדים לא עשה זאת למעט אולי באופן מקומי ובהזדמנויות ספציפיות. עם זאת, כעת מדווח כי הרוסים צוברים את מטוסייהם קרוב יותר לאוקראינה, וההנחה היא שהדבר נועד לתמוך במתקפה שלהם.

מגמות

על מנת להמחיש את השינוי המתרחש באופייה של המלחמה, מנינו ב"התועלת שבכוח" שש מגמות, המשפיעות זו על זו. אעשה בהן שימוש עלמנת לנתח את הסכסוך מעט יותר לעומק.

המגמה הראשונה היא שסכסוכים ועימותים מתנהלים בידי ישויות לא מדינתיות. מדינות מעורבות בהם כמובן, אלא שיש להן בעלי ברית, ויחסים אלו משפיעים על בחירת היעדים, כיוון המערכה וכן הלאה. במקרה שלנו נלחמת אוקראינה על עצם קיומה כמדינה אך היא תלויה לחלוטין באוסף של מדינות רבות המרכיבות את "הקהילה המערבית". אוקראינה מנהלת מספר רב של יחסים דו-צדדיים עם מדינות אלה ועם האיחוד האירופי, אך לא באופן רשמי עם נאט"ו מחשש שרוסיה תראה זאת כהסלמה. בקיצור אף אחד אינו אחראי העל, אין יד מכוונת למאמץ הכולל בסכסוך שבמסגרתו מתנהל העימות הזה. יהיה זה אך לטובתה של אוקראינה, בהנחה שהיא מאמינה שביכולתה לעשות זאת, אם תיקח על עצמה את התפקיד הזה.

יש פה גם שחקנים לא מדינתיים. אנו רואים את קבוצת ואגנר, את מיליציות לוחנסק ודונייצק, וכן כוח מצ'צ'ניה, שלצד "לא סדירים" נוספים הם חלק מהכוחות הרוסיים. ניכר גם שראשי קבוצת וגנר מסוכסכים עם הפיקוד העליון של הצבא ושבמוסקבה מתנהל מאבק כוחות כלשהו. למעשה ביטל פוטין את אחריותה של הממשלה להחזיק במונופול על השימוש בכוח במדינה הרוסית. נסיבות כאלו עשויות להוליד מלחמות אזרחים.

המגמה השנייה היא שיעדי הסכסוך הינם רכים, חמקמקים ומורכבים, לעומת המטרות הקשות והפשוטות של המלחמה התעשייתית שבהן ההנחה היתה שאם אתה מנצח בעימות, אתה מנצח במלחמה. מטרות גמישות אלו של העימות מקשות לעתים קרובות על הגדרת יעדים צבאיים. העדר המיקוד יכול להשפיע גם על פעילויות הצבאות בעימות, בדרך כלל בשל החשש מלקיחת סיכון, כאשר לא

ניתן להבין בבירור מהו הרווח הצפוי מלקיחת הסיכון. רצונו של המערב למנוע שימוש אוקראיני בנשק שיכול לפגוע עמוק בשטח רוסיה נותן לנו המחשה לנקודה זו האחרונה, וחוסר הבהירות באשר למטרתו הסופית של המערב בעימות ממחיש את הראשונה.

המגמה השלישית היא שהמאבקים הללו מתרחשים בקרב האנשים וזאת בשני מובנים. במובן המילולי של הביטוי הלוחמים מתנהלים בקרב האוכלוסייה פשוטו כמשמעו, המטרה היא להשיג את התגייסותה של האוכלוסייה לצדך או לפחות את תמיכתה שבשתיקה. זה לא קורה באוקראינה. רוסיה מבקשת לשעבד את העם האוקראיני, לרסק את רצונו ולהרוס את זהותו. האוקראינים מצדם, אם יצליחו לשחרר את כל שטחם, יידרשו לשקול בהירות את האופן שבו יפעלו בקרב האוכלוסייה, שכן בשטחים אלה ישנם עדיין רוסים אתניים רבים. בהיעדר תכנית של "טיהור אתני" בסגנון הבלקני, כיצד יפעלו האוקראינים כדי לגרום לאזרחים הרוסים האתניים הללו לקבל את השלטון האוקראיני?

התחושה הנוספת של להיות בקרב האנשים היא התיאטרון או הדרמה של המלחמה. התנגשות הנרטיבים שבה כל אחד מבקש לבסס את הסיפור שלו במילים ובמעשי כתפיסה הדומיננטית של מה שמתרחש. נעשה שימוש בכל אמצעי תקשורת כדי להטמיע את הפרשנות הזאת של האירועים במוחם של האנשים המעורבים ושל הצופה מהצד. נראה שרוסיה הצליחה לעשות זאת עם העם הרוסי ועם ממשלות וחברות מרוחקות. גם אוקראינה הצליחה, במיוחד עם מדינות המערב, אבל הקהילה המערבית, נעדרת מנהיגות ונטולת הכוונה לעבר יעד, לא מצליחה כל כך – אמנם רוב אוכלוסיית המערב משוכנעת, אך אחרים לא; וזאת שעה שמדינות באסיה, אפריקה ודרום אמריקה נשארות לשבת על הגדר. מדינות באזורים אלה נוטות להיות מושפעות מהנרטיב הרוסי ולראות את העניין כבעיה של המערב וכיציר כפיו של המערב, וכזאת שעליו מוטל לפתור אותה.

המגמה הרביעית היא שמבצעים אלה הם "אינם מותנים בזמן", שוב בשני מובנים. הראשון הוא זה המילולי: הם נצחיים, מתמשכים עוד ועוד. ובעודנו מציינים את יום השנה הראשון לפלישה הרוסית לאוקראינה, עלינו לזכור כי למעשה רוסיה פלשה לאוקראינה כבר בשנת 2014 עם סיפוח קרים, וכי היא תומכת בכוחות המורדים הלוחמים בדונבאס מאז. במילים אחרות, רוסיה ואוקראינה נמצאות בסכסוך מאז 2014.

המובן השני הוא של איתלות בזמן הוא עלזמניות שהמבצעים הללו לא מתנהלים בהתאם ללוחזמנים, אלא שהפעולות ננקטות בזמן הנכון כדי להעצים את הדרמה: התיזמון חשוב מהמשך. בראייה רחבה נראה שלאחר שלא הצליחה להשיג ניצחון מהיר, לומדת רוסיה לקחת את הזמן: היא מחזיקה באוכלוסייה ובטריטוריה אוקראינים, היא נהנית מעומק אסטרטגי ומאוכלוסייה גדולה יותר ויש לה בסיס תעשייתי-ביטחוני שעליה להרחיבו. בהתעלם מלוחזמנים, עשויים הרוסים להתיש את נחישות המערב ולשחוק את האוקראינים בהתמדה. אלא

שבטווח הקצר יותר הם החלו את המתקפה שלהם בדונבאס כדי לרשום הצלחה כלשהי, כך מקובל להניח, עד המועד שבו יציינו את יום השנה לפלישתם. אמנם זה עשוי לחזק את הנרטיב שלהם, אלא שראשית האביב ועונה של בוך ועבירות גרועה ישחקו בהכרח לטובת ההגנה האוקראינית.

המגמה החמישית היא שצד נלחם במגמה לשמר את הכוח. אין הכוונה לחוסר סובלנות לספוג אבדות, אלא שנוכח העדר גיוס כללי ובסיס תעשייתי-ביטחוני רחב, לא ניתן להחליף כוח במהירות. יתר על כן, יש לשמר את כוח הרצון של הציבור וקשה להצדיק אבדות גבוהות למען מטרה שאינה קיומית; סיבה נוספת היא לנצח במאבק הנרטיבים. על פניו ועם האבדות הגבוהות משני צדי הסכסוך המגמה הזו לא מקבלת כאן ביטוי, אבל מסיבות שונות: אוקראינה נלחמת מלחמת הישרדות שאינה יכולה להפסיד, אבל בד בבד אין לה מקורות בלתי נדלים של לוחמים וציוד. לעומת זאת נראה שלרוסיה לא אכפת יותר מדי מנפגעים והיא משליכה לקלחת אנשים וציוד בקצב משמעותי ללא קשר לתוצאה. למרות ההבדלים הללו וגם עם גיוס חובה נאבקים שני הצדדים במרוצת החורף הזה להכשיר כוח אדם מיומן, לצייד ולאמן את כוחותיהם. הראשון שינצח במרוץ הזה יהיה במצב טוב יותר להכתיב את מהלך האירועים ב-2023.

אחרונת המגמות היא שימושים חדשים שנמצאים לכלי נשק ישנים. לפני עשרים וחמש שנה היה זה בהתייחס לכלינשק שנרכשו כדי לממש תפיסות מבצעיות של המלחמה הקרה. ברור ששני הצדדים משתמשים בכלי נשק ישנים שחלקם, במיוחד בצד האוקראיני, מקבלים ייעוד מחודש. היכולות האזרחיות במיוחד בתחום התקשורת והאיסוף הותאמו לשימוש צבאי ומערכת "סטארלינק" (Starlink) של אילון מאסק הביאה ברכה והצלה לאוקראינים. במילים אחרות, שימושים חדשים נמצאים למכשירים ישנים ולטכנולוגיה חדשה – כפי שאמור לקרות בהתחשב במהפכה הטכנולוגית של המאה ה-21.

סיכום

כפי שנטען ב"התועלת שבנוח", הסכסוך הכולל מספק את ההקשר שבתוכו מובן העימות, שהוא "גוף הטקסט". משכך, חייב המערב להחליט מהי תוצאת המאבק הרצויה עבורו כיוון שעד אז לא יוכל לשקול ולאזן ביעילות סיכונים מול תועלות, ולכן ייטה להיות מורתע. בהיעדר מטרה הוא לא יצלח לגבור בתחרות הנרטיבים, עמי המערב לא יהיו מוכנים לקורבנות שהם יצטרכו לעשות ומדינות המערב לא יגייסו תמיכה בזירה הבינלאומית.

המערב צריך לשאול את עצמו ואחרים: האם אנחנו רוצים עולם שבו מדינות פועלות לפי כללים מסוימים, במיוחד במציאות של כלכלה גלובלית וראשיתם של שינויי האקלים? או שמא עלינו לחזור לעידן האימפריאליזם ולאפשר למדינות חזקות יותר לכפות את רצונן על החלשים בכוח הזרוע? למעלה ממחצית המדינות החברות באו"ם חייבות את קיומן להפיכתן של גישות כמו הגדרה עצמית, דה-

קולוניזציה, שימוש בכוח מזוין רק להגנה עצמית ויישום החוק הבינלאומי, למקובלות. קיומן עלול להיות בסכנה אם עקרונות כאלה לא יעמדו עוד בבסיס הסדר העולמי. השמעת טיעון זה חייבת להיות חלק מהנראטיב של המערב.

תהא התוצאה הרצויה של ההתנגשות בין רוסיה למערב אשר תהא, היא חייבת להיות מקובלת על אוקראינה. כשאפה מדובר באוקראינה בטוחה ובתקיימא כלכלית בגבולותיה המוכרים עלידי הקהילה הבינלאומית. לשם כך על המערב לתמוך בה, פוליטית, כלכלית וצבאית, ובכל משא ומתן.

באשר ללחימה, הרוסים תקפו כל החורף כדי לכבוש, לכל הפחות, את כל מחוז דונייצק. הם השיגו רווחים קטנים תמורת מחיר ניכר בבאחמוט. לאחרונה הם תקפו מצפון ומדרום לבאחמוט, התקפות שנראה שהובסו. ברגע שהעוצבות שלהם יצאו אל השטח פתוח הם הושמדו על ידי ארטילריה. האם הם יאמצו טקטיקה של "נגוס והחזק" או שימשיכו לנסות תמרון בקנה מידה גדול? האם הם ישיגו עליונות אווירית ויתרון בקרב הארטילרי? האם יש להם את כוחות הרגלים הדרושים כדי להילחם בהצלחה בערים וביערות? האם ישקעו בבוץ האביב?

מצד שני, האם האוקראינים יכולים להחזיק בפני ההתקפות הרוסיות ולהטיל מתקפת נגד? האם יש להם את הנשק והתחמושת לעשות זאת? האם הם יכולים להגן על העורף מפני תקיפות אוויר וטילים רוסיות? האם הם תוקפים במגמה להשמיד כוחות רוסים או כדי להשיב לידם שטחים? ואם מדובר בהשבת שטחים, מהיכן עליהם להתחיל?

בהתחשב שכך הם פני המציאות, אני חוזר להערכת הפתיחה שלי: עד כה הפיקה רוסיה תועלת מועטה משימוש בכוח, מאחר שהיא לא השיגה את מטרותיה הצבאיות, וביצועיה הגרועים החלישו אותה בהתמודדותה עם המערב וייתכן שגם באזורים אחרים. אוקראינה מנגד, הפיקה תועלת רבה מהשימוש שעשתה בכוח, כשהדפה את רוסיה, הגנה על אדמתה, ובין השאר גם חיזקה את מעמדה כאומה וכמדינה ריבונית בעלת אוריינטציה מערבית.

באשר לשינוי באופי המלחמה ממלחמה תעשייתית למלחמה בין האנשים, אני עומד על דעתי שאנו רואים דוגמה נוספת לשינוי זה. הוא בולט לעין אם רק מבדילים את הסכסוך מהעיוות ומכירים בכך שהם מתנהלים במקביל, כשהראשון מספק את ההקשר לעיוות. כפי שכתבתי בפרק הסיום של הספר המקורי:

"בכתיבת מילים אלו אני טוען שלא ניתן להפעיל כוח מזוין ולהפעילו ביעילות, במטרה להשיג תכלית פוליטית. ... אבל כדי שהכוח יהיה אפקטיבי צריכה תמונת התוצאה המבוקשת לנו מהפעלתו להיות ברורה עד כדי כך שתאפשר להגדיר את ההקשר של השימוש בו, כמו גם את הצורך ביישומו...הטענה הזאת נכונה למדינה בעלת נשק גרעיני, תהא זאת מדינה סוררת או לא, כשם שהיא נכונה למחבל או למורד החמוש במאצ'טה; כולם מציבים איום מזוין על אנשים, כדי ליצור תנאים שבהם יוכל להשיג את מטרותם הפוליטיות".